

MEDIA TARJIMASIDA MA'NO BUZILISHLARI VA ULARNING TAHLILI

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i05.083>

Dildora Xaitbaevna Turaeva

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada media matnlarini tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan ma'no buzilishlari hamda ularning lingvistik va pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ommaviy axborot vositalari diskursida uchraydigan semantik nomuvofiqliklar, pragmatik xatolar, kontekstning noto'g'ri talqin qilinishi va madaniy tafovutlar natijasida yuzaga keladigan tarjima muammolari o'rganilgan. Media tarjimasida axborotning aniqligi, ta'sirchanligi va kommunikativ samaradorligini ta'minlashda tarjimaning o'rni yoritib beriladi. Tadqiqot natijalari media tarjimasi sifatini oshirish hamda zamonaviy jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar sohasida samarali tarjima strategiyalarini qo'llashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: media tarjimasi, ma'no buzilishi, semantik xatolar, pragmatik xatolar, media diskursi, tarjima strategiyalari, jurnalistika, pragmatika

MEANING DISTORTIONS IN MEDIA TRANSLATION AND THEIR ANALYSIS

Dildora Khaitbaevna Turaeva

Uzbekistan University of Journalism and Mass Communications

Abstract: This article analyzes semantic distortions arising in the process of translating media texts, as well as their linguistic and pragmatic features. The study examines semantic inconsistencies, pragmatic errors, misinterpretation of context, and translation problems caused by cultural differences in mass media discourse. The role of translation in ensuring accuracy, expressiveness, and communicative effectiveness in media translation is also highlighted. The research findings contribute to improving the quality of media translation and applying effective translation strategies in modern journalism and mass communications.

Keywords: media translation, semantic distortion, semantic errors, pragmatic errors, media discourse, translation strategies, journalism, pragmatics

Kirish: Globallashuv jarayonining jadallashuvi hamda axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida ommaviy axborot vositalari jamiyat

hayotining muhim kommunikativ vositasiga aylandi. Bugungi kunda xalqaro yangiliklar, siyosiy, iqtisodiy va madaniy axborotlarning tezkor almashinuvi media tarjimasining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Xususan, xorijiy axborot manbalaridan olinayotgan materiallarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida ma'noning to'liq va aniq yetkazilishi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu sababli media tarjimasida yuzaga keladigan semantik va pragmatik xatolarni ilmiy jihatdan o'rganish zamonaviy tarjimashunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri sanaladi.

Media matnlari o'zining qisqaligi, ta'sirchanligi, informativligi va auditoriyaga yo'naltirilganligi bilan boshqa matn turlaridan farq qiladi. Aynan shu jihatlar tarjima jarayonida ma'no buzilishlari, kontekstning noto'g'ri talqin qilinishi, pragmatik mazmunning yo'qolishi hamda kommunikativ nomuvofiqliklarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Natijada axborotning asl mazmuni o'zgarishi, auditoriyaga noto'g'ri yoki to'liq bo'lmagan ma'lumot yetib borishi mumkin. Bu esa media diskursining kommunikativ samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Tarjimashunoslikda media tarjimasi bilan bog'liq muammolar ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, P. Newmark, E. Nida, Mona Baker, Juliane House kabi tadqiqotchilar tarjimada ekvivalentlik, pragmatik moslik va kommunikativ yondashuv masalalarini ilmiy asosda yoritib berganlar. Ularning ilmiy qarashlari media tarjimasida ma'no buzilishlarini tahlil qilishda muhim nazariy asos vazifasini bajaradi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi media matnlari tarjimasida uchraydigan ma'no buzilishlarini aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish hamda samarali tarjima strategiyalarini ishlab chiqish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqot davomida ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilingan media matnlari lingvistik va pragmatik jihatdan tahlil qilinadi.

Tadqiqotning maqsadi - media tarjimasida yuzaga keladigan ma'no buzilishlarini aniqlash va ularning lingvistik xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning ilmiy ahamiyati media tarjimasida ma'no buzilishlarini aniqlash va tahlil qilish orqali tarjimashunoslik hamda jurnalistika sohalaridagi ilmiy tadqiqotlarni boyitishi bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari ommaviy axborot vositalarida sifatli tarjimani ta'minlash hamda professional media tarjimonlar faoliyatini takomillashtirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism: Hozirgi globallashuv davrida ommaviy axborot vositalari xalqaro axborot almashinuvining muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Internet nashrlari, televideniye, radio va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan axborotlarning asosiy qismi tarjima yordamida keng auditoriyaga yetkaziladi. Shu sababli media tarjimasi zamonaviy tarjimashunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylangan. Media matnlari boshqa matn turlaridan o'zining qisqaligi, tezkorligi, emotsional ta'sirchanligi va auditoriyaga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. Aynan shu

xususiyatlar tarjima jarayonida semantik va pragmatik xatolarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

Media tarjimasida eng ko'p uchraydigan muammolardan biri ma'no buzilishidir. Ma'no buzilishi tarjima jarayonida asl matndagi axborotning noto'g'ri yoki to'liq bo'lmagan tarzda ifodalanishi natijasida yuzaga keladi. Bunday holat, avvalo, semantik xatolar bilan bog'liq bo'ladi. Semantik xatolar so'z, ibora yoki terminlarning noto'g'ri tarjima qilinishi oqibatida yuzaga keladi. Ayniqsa, ko'p ma'noli so'zlar va frazeologik birliklarni tarjima qilishda bunday xatolar ko'p uchraydi. Masalan, ingliz tilidagi "breaking news" iborasini so'zma-so'z tarjima qilish matn mazmunining buzilishiga olib keladi. Ushbu ibora media tilida "tezkor xabar" yoki "shoshilinch yangilik" ma'nosini anglatadi. Demak, tarjimada faqat lug'aviy ma'noga emas, balki kontekstga ham e'tibor qaratish zarur.

Media matnlarida siyosiy, iqtisodiy va madaniy terminlarning noto'g'ri tarjima qilinishi ham ma'no buzilishiga sabab bo'ladi. Masalan, "liberal policy" birikmasi ayrim hollarda "erkin siyosat" deb tarjima qilinadi. Biroq mazkur termin siyosiy va mafkuraviy ma'noga ega bo'lib, kontekstga qarab "liberal siyosat" tarzida berilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu esa tarjimada terminologik aniqlikning muhimligini ko'rsatadi.

Tarjima jarayonida pragmatik xatolar ham muhim o'rin tutadi. Pragmatik xatolar matnning kommunikativ maqsadi va auditoriyaga ko'rsatadigan ta'siri saqlanmagan holatlarda yuzaga keladi. Media diskursida axborot nafaqat ma'lumot yetkazish, balki auditoriyaga ta'sir qilish vazifasini ham bajaradi. Shu sababli tarjimon matnning emotsional-ekspressiv xususiyatlarini ham to'g'ri ifodalashi kerak bo'ladi. Masalan, ingliz tilidagi "The government faces mounting pressure" jumlasini so'zma-so'z tarjima qilish uslubiy jihatdan noaniq va sun'iy eshitiladi. Ushbu jumlaning "Hukumatga bosim tobora kuchaymoqda" tarzida tarjima qilish pragmatik jihatdan to'g'riroq hisoblanadi.

Pragmatik xatolar ko'pincha madaniy tafovutlarni hisobga olmaslik natijasida ham yuzaga keladi. Har bir xalqning til birliklari, dunyoqarashi va kommunikativ uslubi o'ziga xos bo'lgani sababli tarjimon matnni mos auditoriyaga moslashtira olishi zarur. Aks holda axborotning ta'sir kuchi kamayadi yoki noto'g'ri talqin qilinadi. Ayniqsa, media matnlarida qo'llaniladigan kinoya, metafora va idiomatik birliklarni tarjima qilish katta mahorat talab qiladi.

Media tarjimasida ma'no buzilishlarini kamaytirish uchun tarjimon kontekstual tahlil, kommunikativ ekvivalentlik va pragmatik moslashtirish usullaridan foydalanishi lozim. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari, elektron lug'atlar va korpus materiallaridan foydalanish tarjima sifatini oshirishga yordam beradi. Tarjimon nafaqat ikki tilni, balki ikki madaniyatni ham yaxshi bilishi kerak. Chunki media tarjimasi til bilan bir qatorda madaniy va ijtimoiy omillar bilan ham

chambarchas bog'liqdir. Media tarjimasida yuzaga keladigan semantik va pragmatik xatolar axborotning mazmuni hamda kommunikativ ta'siriga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu xatolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etish usullarini ishlab chiqish media tarjimasi sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijalar qismi: Tadqiqot davomida media matnlarini tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan semantik va pragmatik xatolar tahlil qilindi hamda ularning asosiy sabablari aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, media tarjimasida ma'no buzilishlari asosan so'z va iboralarning kontekstdan tashqari tarjima qilinishi, terminologik noaniqliklar, madaniy tafovutlarni hisobga olmaslik hamda pragmatik moslikning yetarli darajada ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, semantik xatolar media matnlarida eng ko'p uchraydigan muammolardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ingliz tilidagi ko'p ma'noli so'zlar, frazeologik birliklar va siyosiy terminlarni tarjima qilishda ma'no buzilishlari kuzatildi. Bunday xatolar axborot mazmunining noto'g'ri yetkazilishiga sabab bo'lib, auditoriya tomonidan xabarni noto'g'ri qabul qilinishiga olib kelishi aniqlandi.

Shuningdek, pragmatik xatolar ham media tarjimasi sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi tadqiqot davomida isbotlandi. Jumladan, matnning emotsional-ekspressiv xususiyatlari, uslubiy vositalari va kommunikativ maqsadi tarjimada to'liq saqlanmagan holatlarda axborotning ta'sir kuchi pasayishi kuzatildi. Ayniqsa, auditoriyaning madaniy va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olmaslik pragmatik nomuvofiqliklarga sabab bo'lishi aniqlandi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, media tarjimasida kommunikativ ekvivalentlikni ta'minlash muhim omil hisoblanadi. Tarjimon matnning nafaqat lug'aviy ma'nosini, balki uning uslubiy va pragmatik xususiyatlarini ham saqlashi zarur. Shu bilan birga, kontekstual tahlil, pragmatik moslashtirish va terminologik aniqlikdan foydalanish media tarjimasida ma'no buzilishlarini kamaytirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Tadqiqot davomida zamonaviy axborot texnologiyalari, elektron lug'atlar va korpus materiallaridan foydalanish tarjima sifatini oshirishda samarali vosita ekani ham qayd etildi. Bundan tashqari, media tarjimonlarining lingvistik va madaniy kompetensiyasini rivojlantirish ma'no buzilishlarining oldini olishda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslab berildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari media tarjimasida semantik va pragmatik xatolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi. Ushbu natijalar media tarjimasi sifatini oshirish, axborotning aniq va ta'sirchan yetkazilishini ta'minlash hamda jurnalistika va tarjimashunoslik sohalarida ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qismi: Mazkur tadqiqot davomida media tarjimasida yuzaga keladigan ma'no buzilishlari hamda ularning semantik va pragmatik xususiyatlari tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ommaviy axborot vositalari matnlarini tarjima qilish jarayonida uchraydigan xatolar axborotning mazmuni, uslubiy xususiyatlari va kommunikativ ta'siriga sezilarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlillar asosida semantik xatolar asosan ko'p ma'noli so'zlar, frazeologik birliklar va terminlarning noto'g'ri tarjima qilinishi natijasida yuzaga kelishi aniqlandi. Pragmatik xatolar esa matnning kommunikativ maqsadi, emotsional-ekspressiv vositalari hamda auditoriya xususiyatlarining yetarli darajada hisobga olinmasligi bilan bog'liq ekani kuzatildi. Ayniqsa, media diskursida kontekst va madaniy omillarni inobatga olmaslik ma'no buzilishlarining asosiy sabablaridan biri ekanligi tadqiqot davomida o'z tasdig'ini topdi. Tadqiqot natijalari media tarjimasida kommunikativ ekvivalentlikni saqlash muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Tarjimon matnning nafaqat lug'aviy ma'nosini, balki uning pragmatik va uslubiy xususiyatlarini ham to'g'ri yetkazishi zarur. Shu bois media tarjimasida kontekstual tahlil, pragmatik moslashtirish va terminologik aniqlikdan samarali foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Tadqiqot davomida zamonaviy axborot texnologiyalari, elektron lug'atlar va korpus materiallaridan foydalanish tarjima sifatini oshirishga xizmat qilishi ham aniqlandi. Bundan tashqari, tarjimonlarning lingvistik, madaniy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish media tarjimasidagi xatolarni kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, media tarjimasida semantik va pragmatik xatolarni chuqur tahlil qilish ommaviy axborot vositalarida axborotning aniq, ishonchli va ta'sirchan tarzda yetkazilishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Mazkur tadqiqot natijalari tarjimashunoslik va jurnalistika sohalarida olib boriladigan keyingi ilmiy izlanishlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Peter Newmark Newmark P. A Textbook of Translation. - New York: Prentice Hall, 1988. - 292 p.
2. Mona Baker Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. - London: Routledge, 2018. - 384 p.
3. Turaeva, D.. (2026). FACTUAL ERRORS IN JOURNALISTIC TEXTS: A CORPUS-BASED ANALYSIS. Академические исследования в современной науке, 5(9), 181-184. извлечено от <https://econferences.ru/index.php/arims/article/view/38412>
4. Dildora Xaitbaevna Turaeva. A COGNITIVE-DISCURSIVE ANALYSIS OF INFORMATION ERRORS IN MASS MEDIA. (2026). International Journal of Artificial Intelligence, 6(03), 1483-1487. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/12043>

5. Abdujabborova, K. (2025). Methodology of English Language Teaching to Journalism Students: Experience of Foreign Countries. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 12(02), 42-46.
6. Mona Baker. *Other Words: A Coursebook on Translation*. - London: Routledge, 2018. - 409 p.
7. Peter Newmark. *Textbook of Translation*. - New York: Prentice Hall, 1988. - 292 p.
8. Basil Hatim, Ian Mason. *Discourse and the Translator*. - London: Longman, 1990. - 258 p.